

УДК 630.266

Л. М. СТРЕЛЬЧУК*

**ПОЛЕЗАХИСНЕ ЛІСОРОЗВЕДЕННЯ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Херсонський державний аграрний університет

Розглянуто чинники негативного впливу на сучасні агроландшафти Херсонської області природного та антропогенного походження. Зазначається, що істотні порушення екологічних показників сучасних агроландшафтів спричинені інтенсивним використанням їхнього природно-ресурсного потенціалу, особливо ґрунтового покриву. Досліджено наслідки негативного впливу чинників на агроландшафти Північного Причорномор'я, що призвели до істотного зниження вмісту гумусу у ґрунтах та втрати ними потенційної родючості. На модельних господарствах підзон південного та посушливого Степу встановлено сучасний рівень полезахисної лісистості, який не відповідає сучасним науково-обґрунтованими нормативам.

На початковому етапі досліджень для ефективного захисту ґрунтів та польових культур вперше для регіону використаний диференційований адаптивно-ландшафтний принцип розрахунку необхідної кількості захисних насаджень лінійного типу, який враховує переважний тип ґрунтового покриву для кожного із районів області. Проектна кількість захисних лісових насаджень лінійного типу здатна забезпечити сприятливі мікрокліматичні умови для ведення сільського господарства. Але важливою є не тільки цільова полезахисна роль захисних насаджень лінійного типу, а й середовищезахисні та соціальні функції в малолісних південних регіонах. Зазначені розрахункові обсяги полезахисного лісорозведення можуть істотно вплинути на показник загальної лісистості області, який можна вважати відображенням рівня протидії впливу негативних явищ.

Ключові слова: несприятливі явища, агроландшафт, захисні насадження лінійного типу, полезахисна лісистість.

Вступ. Територія Північного Причорномор'я загалом та Херсонської області зокрема характеризується низкою чинників негативного впливу на сучасні агроландшафти природного та антропогенного походження. Особливо напруженою є екологічна ситуація в угіддях з інтенсивним типом використання природно-ресурсного потенціалу, зокрема ґрунтового покриву. Тому важливим є оцінювання сучасного стану ґрунтів та розроблення комплексних заходів щодо забезпечення збереження ґрунтів і гідротермічного режиму орнопридатних земель. Багатокомпонентним впливом на прилеглі угіддя відзначаються полезахисні та стокорегульовальні смуги, що захищають оброблювані орні землі від руйнування та негативних впливів.

Стан питання. Для території Херсонської області властиві загальні проблеми степового землеробства. У структурі земельного фонду сільськогосподарські землі займають 71,5 % (2031,8 тис. га), сільськогосподарські угіддя – 69,2 % (1969,0 тис. га), з яких 90,3 % (1777,9 тис. га) припадає на рілля. Сільськогосподарська освоєність території досягла 81,5 %, а ступінь розораності земельної площі – 73,6 %. Площі пасовищ становлять 7,7 % (156,0 тис. га), багаторічних насаджень – 1,3 % (27,3 тис. га), сіножатей – 0,5 % (10,2 тис. га), інших сільськогосподарських земель – 3,1 % (62,7 тис. га) [11]. За цими показниками територія Херсонської області характеризується як така, що має неприпустимо високе переважання фактичної розораності. У середньому по області індекс екологічної невідповідності сучасного використання орних земель дорівнює 1,327, перевищення припустимої розораності становить 32,7 % [5].

Площа дефляційно небезпечних земель становить 1689,3 тис. га, еродовані землі охоплюють територію 441,9 тис. га. Площа засолених земель сягає 590,6 тис. га, а площа солонцюватих земель перевищує 65 % і становить 1156 тис. га.

Практичне полезахисне лісорозведення в Україні вперше зародилось у 1789 р. на території південних областей, де було створено лісові смуги переселенцями-менонітами для захисту угідь і помешкань від несприятливих кліматичних явищ. На цій території також

* © Л. М. Стрельчук, 2015

вперше було створено систему лісових смуг та масивних захисних насаджень, якій нещодавно виповнилось 200 років [3, 15, 16].

У Херсонській області значного поширення набуло полезахисне лісорозведення як один із основних факторів охорони і збереження польових угідь від несприятливих явищ клімату. Загальна площа полезахисних лісових смуг за останнім обліком 2011 р. становила 28269,5 тис. га (0,5 %), що є значно нижчим показником від рекомендованих сучасних нормативів. Останнім часом питанням полезахисного лісорозведення у регіоні приділяли мало уваги.

Метою досліджень є оцінювання стану полезахисних лісонасаджень території сучасних агроландшафтів Північного Причорномор'я та встановлення необхідної їхньої кількості на основі сучасної нормативної бази з урахуванням типів ґрунтів.

Методологія, методика та об'єкти досліджень. В основу методології досліджень покладено адаптивно-ландшафтний принцип землекористування, який передбачає формування складу угідь відповідно до їхнього екологічного стану [1].

Обстеження полезахисних лісонасаджень і аналіз результатів польових досліджень проводили за загальноприйнятими в агролісомеліорації методиками, а також з урахуванням методик Б. І. Логгінова [7], Є. С. Павловського [9], А. М. Степанова [13] і СОУ 02.02-37-476 : 2006 «Площі пробні лісовпорядні. Метод закладання».

Об'єктами досліджень були типові за структурою угідь і природними умовами агроландшафти та розміщені у їхніх територіальних межах захисні насадження лінійного типу та системи таких насаджень.

Результати та обговорення. Негативні впливи на сучасні агроландшафти області мають природне та антропогенне походження, а їхня одночасна дія має негативний синергетичний ефект. Наслідки господарської діяльності можуть бути оцінені та трансформовані у більш безпечні. Існують різні підходи щодо методів оцінювання антропогенного навантаження і трансформації природних територіальних комплексів. Одним із найбільш вдалих є інтегральний показник – регіональний індекс антропогенної перетвореності (трансформації) природних систем К. Г. Гофмана [4], уточнений у працях П. Г. Шищенка [14]. Регіональні закономірності перетвореності природного середовища Херсонської області відображені у табл. 1.

Особливим елементом охорони є ґрунтовий покрив області, який представлений різноманітними типами навіть у межах однієї підзони. У північній частині переважають чорноземи південні на лесових породах, у південній – каштанові ґрунти в комплексі із солонцями, солончаками і солодями, у західній частині лівобережжя р. Дніпро та Дніпровського лиману розташовані Олешківські піски. Чорноземи південні поширені на 50 % території області, темно-каштанові та каштанові ґрунти – на 35 %. Вміст гумусу в основних ґрунтах становить 0,8–3,7 %, а його динаміка у межах трьох областей Північного Причорномор'я наведена у табл. 2.

За темпами зниження вмісту гумусу Херсонська обл. посідає друге місце серед сусідніх областей, але абсолютний показник гумусу станом на 2015 р. викликає серйозне занепокоєння і потребує термінових заходів щодо охорони родючості ґрунтів.

Як доводять результати проведених обстежень модельних господарств, полезахисні лісосмуги на території Херсонщини майже не виконують своїх функцій (табл. 3). Лише 12–15 % полезахисних лісосмуг відповідають критеріям ефективності. Вони складаються більш ніж із 3 рядів дерев, у вертикальній структурі спостерігаються декілька (3–5) ярусів, представлений чагарниковий ярус, є незначна ступінь пошкодження крон та стовбурів, мінімальна ступінь задерніння піднаметового простору, наявний процес відновлення.

У переважній більшості випадків лісові смуги в Херсонській області представлені породами, що адаптовані до відносно жорстких умов сухого степу та можуть рости без додаткових лісівничих втручань, такими як робінія (*Robinia pseudoacacia* L.), гледичія колюча (*Gleditsia triacanthos* L.), клен американський (*Acer negundo* L.), ясен звичайний

ЛІСІВНИЦТВО І АГРОЛІСОМЕЛІОРАЦІЯ

Харків: УкрНДЛГА, 2015. – Вип. 127

(*Fraxinus excelsior* L.), айлант найвищий (*Ailanyhus altissima* Mill.), рідше – дуб звичайний (*Quercus robur* L.).

Таблиця 1

Структура землекористування та коефіцієнти антропогенної перетвореності агроландшафтів Херсонської області [16]

Адміністративний район	Частка виду землекористування, %											Коефіцієнт антропогенного навантаження
	Рілля богара	Багаторічні насадження богара	Луки, пасовища богара	Зрошувані – усього	Ліси	Сільська забудова	Міська забудова	Землі промислового призначення	Водосховища, канали	Болота, плавні, заболочені землі	Природні заповідні території та природні території в регіоні	
Бериславський	64,0	1,3	5,7	8,1	3,7	3,9	2,0	0,10	8,0	0,5	2,8	7,59
Білозерський	48,5	0,9	4,0	17,4	2,8	2,2	2,7	0,20	0,7	3,5	17,1	6,41
Великопететиський	74,6	0,5	2,8	6,6	2,7	2,0	1,7	0,05	8,3	0,0	0,7	7,84
Великоолександрів.	80,3	0,6	7,7	0,8	4,3	3,0	1,7	0,16	0,1	0,0	1,3	7,08
Верхньорогачицький	68,2	0,5	5,7	3,0	3,0	1,7	0,9	0,20	16,4	0,0	0,5	8,10
Високопільський	80,6	0,6	8,4	0,2	3,8	2,2	1,9	0,34	0,2	0,0	1,8	7,07
Генічеський	36,9	0,3	2,8	9,4	1,0	1,3	1,7	0,38	0,2	0,1	46,0	4,64
Голопристанський	19,6	0,6	6,6	10,0	13,6	1,2	1,3	0,30	0,4	2,8	43,6	3,88
Горностаївський	67,7	0,3	1,4	16,4	2,5	2,1	1,5	0,07	7,1	0,0	0,9	7,97
Іванівський	67,2	0,3	8,9	17,6	1,2	2,3	1,4	0,05	0,4	0,1	0,6	7,52
Каховський	58,3	0,5	10,2	18,9	1,5	3,2	2,7	0,32	4,7	0,6	10,3	7,97
Каланчацький	40,7	1,1	4,6	40,9	2,0	2,6	2,0	0,07	5,2	0,2	0,6	8,22
Нижньосірогозький	87,8	0,2	3,2	2,3	1,7	2,1	1,8	0,06	0,1	0,0	0,7	7,40
Нововоронцовський	67,5	0,6	3,6	5,8	5,0	2,0	1,5	0,16	12,6	0,0	1,3	7,87
Новотроїцький	34,1	0,2	11,8	31,7	1,1	2,0	1,4	0,05	0,4	0,0	17,3	6,58
Скадовський	28,2	0,4	7,2	26,6	3,1	2,0	2,3	0,13	1,8	1,1	27,0	5,94
Цюрупинський	28,5	2,0	5,7	10,2	26,2	2,7	5,5	0,21	0,4	3,3	15,3	5,18
Чаплинський	44,8	0,4	4,1	29,2	1,4	2,1	1,9	0,04	0,9	0,0	15,2	6,93

Таблиця 2

Динаміка вмісту гумусу в ґрунтах орних земель України [6]

Область	Вміст гумусу за роками, %				Зниження вмісту гумусу за 1961–2015 рр.	
	1882	1961	1981	2015	абсолютне	відносне, % до 1961 р.
Миколаївська	4,5	4,1	3,8	3,3	0,8	19,5
Одеська	4,2	3,7	3,3	3,2	0,5	13,5
Херсонська	3,0	2,6	2,3	2,2	0,4	15,3
Україна загалом	–	3,5	3,2	3,1	0,4	11,4

Однією із причин негативних тенденцій щодо погіршення захисних властивостей є велика кількість лісових смуг, що не мають єдиного власника: лише 1557,67 га є

закріпленими за державними лісомисливськими господарствами, 315,40 га – за агролісогосподарськими підприємствами, 1100,00 га – за сільськогосподарськими підприємствами, 258,84 – за громадянами та 701,59 га – за іншими суб'єктами господарювання. Разом площа закріплених за суб'єктами господарювання земель під лісовими смугами становить 3934,03 га, тобто 13,6 % усієї площі земель, зайнятих полезахисними лісосмугами.

Таблиця 3

Полезахисна лісистість модельних господарств Херсонської області

Адміністративний район	Колишня назва господарств	Площа, га			Полезахисна лісистість, %
		загальна	ріллі	лісових насаджень	
Чаплинський	Радгосп «Заповіт Леніна»	3680	2830	47,4	1,7
Новотроїцький	СТОВ ім. Леніна	10815	8318	110,4	1,3
Чаплинський	СТОВ «Нива»	8320	6760	137,4	2,0
Чаплинський	ВАТ «Таврія»	6320	5640	83,2	1,5
Каховський	СТОВ «Червоний Перекоп»	9790	7870	141,5	1,8
Новотроїцький	СТОВ «Дружба»	3680	3210	38,7	1,2
Усього		53308	41014	751,8	1,8

Із 21 району Херсонської області лише 12 мають лісові смуги, що закріплені за державними лісовими господарствами, а такі райони, як Великоолександрівський, Високопільський, Іванівський, Голопристанський, Горностаївський, Каланчацький, Нижньосірогозький, Новотроїцький та м. Нова Каховка, не закріплені за держлісгоспами, і кваліфіковане ведення господарства у лісових смугах тут відсутнє.

Погляди аграріїв на гідротехнічну меліорацію степу [10] поступово змінюються. В. Багнюк та ін. зазначають [2], що зрошувані площі, як і рілля загалом, необхідно привести до екологічно обґрунтованих норм і зменшити на 20–25 %, а за рахунок цього створити буферні території з метою пом'якшення техногенного тиску та відновлення степового трав'яного покриву. На частині вивільнених площ доцільно створити штучні ліси й лісові смуги, площі яких можливо збільшити до 8–10 %. Це підвищить ефективність снігозатримання і боротьби з пиловими буревіями, уможливить відтворення популяцій корисних птахів і комах-запилувачів [2].

Удосконалення нормативної бази захисного лісорозведення науковцями УкрНДЛГА дасть змогу ефективніше використовувати меліоративний потенціал смугових насаджень [12]. З урахуванням зазначеного проведено розрахунки необхідної площі полезахисних лісових смуг (табл. 4). Оскільки територія Херсонської області відзначається не тільки наявністю двох підзон Степу, а й характеризується доволі строкатим ґрунтовим покривом, було визначено мінімально необхідну полезахисну лісистість на рівні адміністративних районів з поділом її при розрахунках на основні типи ґрунтів.

Результати розрахунків доводять, що існуючі насадження у південному степу області забезпечують рівень полезахисної лісистості 1,7 %, у посушливому – 1,5 %. Для досягнення рівня середньої мінімально необхідної полезахисної лісистості у 5,8 % [12] для південного степу області необхідно додатково створити 34204,3 га полезахисних смуг, а загальна їхня проектна площа має становити 48419,5 га.

Для посушливого степу області рівень середньої мінімально необхідної полезахисної лісистості має становити 6,8 %. Додатково до існуючих необхідно створити 48817,7 га лісових смуг. Загальна площа лісових смуг для посушливого степу має бути 62872 га. Загалом же для області площа додатково створених полезахисних лісових смуг має дорівнювати 83021,95 га, що у 2,9 разу більше, ніж нині є в агроландшафтах Херсонщини.

Завдання є складним не лише з огляду на технічні й технологічні труднощі та значні матеріальні витрати, а й з організаційно-господарських позицій, оскільки лише незначна частина ріллі є державною власністю і могла б без перешкод бути перетвореною в агролісоландшафтний тип землекористування.

Таблиця 4

Розрахунки необхідних площ полезахисного лісорозведення за типами ґрунтів Херсонської області

Адміністративний район	Тип ґрунтів*	Існуючі лісові смуги	Норматив полезахисної лісистості, % [15]	Розрахунок необхідних полезахисних смуг, га	Необхідно створити полезахисних смуг, га
Південний степ	–	14215,20	–	48419,50	34204,30
Бериславський	Ч. п.	2212,90	4,8	5918,40	3705,50
Великопететиський	Ч. п. с.	1354,10	6,5	5278,00	3923,90
Великоколексадрівський	Ч. п.	2362,80	4,8	6019,20	3656,40
Верхньорогачицький	Ч. п. с.	1216,10	6,5	4231,50	3015,40
Високопільський	Ч. п.	1018,20	4,8	2716,80	1698,60
Горностаївський	Ч. п. с.	1303,80	6,5	5564,00	4260,20
Каховський	Ч. п. с.	975,80	6,5	3809,00	2833,20
	Сп	975,80	7,3	4277,80	3302,00
Нижньосірогозький	Ч. п. с.	1437,20	6,5	7072,00	5634,80
Нововоронцовський	Ч. п.	1358,50	4,8	3532,80	2174,30
Посушливий степ	–	14054,30	–	62871,95	48817,65
Генічеський	Ткс	1908,60	6,5	9048,00	7139,40
Голопристанський	Ч. ос. сп.	1976,20	7,3	7212,40	5236,20
Іванівський	Ч. п. с.	641,85	4,8	2282,40	1640,55
	Ткс	641,85	5,3	2520,15	1878,30
Каланчацький	Ткс	758,70	6,5	4036,50	3277,80
Білозерський	Ч. п.	945,50	4,8	2385,60	1440,10
	Ткс	945,50	6,5	3230,50	2285,00
Новотроїцький	Ткс	2192,10	6,5	9815,00	7622,90
Скадовський	Ткс Сп	1876,80	7,3	5796,20	3919,40
Цюрупинський	Ч. ос. сп.	1942,20	12,3	8290,20	6348,00
Чаплинський	Ткс	225,00	6,5	8255,00	8030,00
Херсонська область	–	28269,50	–	111291,45	83021,95

*типи ґрунтів: Ч. п. – чорнозем південний; Ч. п. с. – чорнозем південний солонцюватий; Ч. ос. сп. – чорноземи осолоділі супіщані; Ткс – темно-каштанові ґрунти та їхні комплекси із солонцями; Сп – супіщані; п. – піщані.

Висновки. Запобігання та ослаблення наслідків негативної дії основних факторів середовища та антропогенної діяльності можливе шляхом ефективного застосування полезахисних насаджень лінійного типу. У Херсонській області рівня полезахисної лісистості, за якого можливо досягнути максимального еколого-економічного ефекту, не мають у жодному районі. Більше того, лише 12–15 % лісових смуг збереглися у належному стані і здатні виконувати захисні функції.

Херсонська область характеризується інтенсивним використанням земельних ресурсів, переважно у сільському господарстві, що обумовило ряд негативних тенденцій, насамперед істотне зменшення вмісту гумусу у ґрунтах. Для захисту родючості ґрунту необхідно застосовувати комплекс заходів, серед яких чільне місце належить захисним лісовим насадженням лінійного типу, оскільки вони відзначаються позамежним впливом на прилеглі угіддя та тривалий час є заходом постійної дії. Проведені розрахунки показують, що для посушливого степу області рівень середньої мінімально необхідної полезахисної лісистості має становити 6,8 %, а також що додатково до існуючих необхідно створити 48817,7 га лісових смуг. Загальна ж площа лісових смуг для посушливого степу має становити 62872 га. Загалом для області площа додатково створених полезахисних лісових смуг має дорівнювати 83021,95 га, що у 2,9 разу більше, ніж нині є в агроландшафтах Херсонщини.

Для успішного впровадження ефективного полезахисного лісорозведення необхідно включити його до Стратегії економічного та соціального розвитку Херсонської області на найближчу перспективу, до обласної програми, яка б містила низку комплексних заходів і визначала обсяги, етапи та джерела фінансування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаптивно-ландшафтна система земледелия Новосибирской области / Под общ. ред. акад. В.И. Кирюшина и А.И. Власенко ; РАСХН. Сиб. отд-е. СибНИИЗХим. – Новосибирск, 2002. – 388 с.
2. *Багнюк В.* Після «великої меліорації». Критичні думки щодо проекту Стратегія економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2015 року / В. Багнюк, Я. Дідух, Г. Цивінський // Вісник НАНУ. – 2007. – № 7. – С. 28–38.
3. *Гладун Г. Б.* В. В. Докучаев и лесные мелиорации / Г. Б. Гладун, Н. А. Лохматов. – Х. : Новое слово, 2007. – 574 с.
4. *Гофман К. Г.* Экологическая оценка природных ресурсов в условиях социалистической экономики / К. Г. Гофман. – М. : Наука, 1977. – С. 134–145.
5. *Грабак Н. Х.* Методичні підходи до формування екологічно збалансованих агроландшафтів у післяреформений період / Н. Х. Грабак // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Т. 132. – Вип. 119. Екологія. – С. 89–92.
6. *Добряк Д. С.* Консервація деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель та їх вплив на агроландшафти / Д. С. Добряк, Н. В. Кузін // Збалансоване природокористування. – 2015. – № 4. – С. 5–9.
7. *Основы полезащитного лесоразведения* / Б. И. Логгинов. – К. : УСХА, 1961. – 350 с.
8. *Мальчикова Д.* Регіональні закономірності перетвореності природного середовища херсонської області / Д. Мальчикова // Часопис соціально-економічної географії. – 2008. – Вип. 5 (2). – С. 181–187.
9. *Павловский Е. С.* Типовая программа и методика исследований экологической, экономической и социальной роли ЗЛН / Е. С. Павловский. – Волгоград: ВНИАЛМИ, 1983. – 83 с.
10. Пояснювальна записка. Стратегія економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2015 року. Управління процесами розвитку регіону. Основні напрямки. – Херсон, 2006. – 353 с.
11. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Херсонській області у 2014 році. – Херсон, 2015. – 290 с.
12. Рекомендації щодо використання площ лісомеліоративного фонду та проведення комплексу заходів, спрямованих на підвищення еколого-меліоративної ефективності агролісомеліоративних насаджень / Г. Б. Гладун, В. Ю. Юхновський, Ю. В. Плугатар та ін. – Х., 2009. – 76 с.
13. *Степанов А. М.* Полезащитное лесоразведение: эффективность и перспективы / А. М. Степанов // Вестник РАСХН. – 2004. – № 2. – С. 85–86.
14. *Шищенко П. Г.* Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании / П. Г. Шищенко. – К. : Фитоцентр, 1999. – 284 с.
15. *Droze W. H.* Trees, Prairies, and People: A History of Tree Planting in the Plains States / W. H. Droze. – USDA For. Serv. and Texas Woman's University Press, Denton, 1977. – TX. – 313 p.
16. *Stoekeler J. H.* Windbreaks and Shelterbelts / J. H. Stoekeler and R. A. Williams // the Year Book of Agriculture 1949. – U.S. Government Printing Office, Washington DC, 1949. – P. 191–200.

Strelchuk L. M.

FIELD-PROTECTIVE AFFORESTATION IN KHERSON REGION: STATE AND PROSPECTS

Kherson State Agricultural University

The paper examines negative natural and anthropogenic impacts on modern agricultural landscapes of Kherson region. Substantial violations of ecological indicators of modern agricultural landscapes are noted to be caused by

intensive use of natural resources, especially of soil. The negative impacts' influence on agricultural landscapes of the Northern Black Sea region, leading to a significant decrease of humus content in soils and loss of their fertility potential, is investigated. At the model economies of the south and arid steppe subzones, the modern field-protective forest cover percent was established, which does not meet the modern scientifically grounded standards.

At the initial stage of research, for the effective protection of soils and field crops, a differentiated adaptive-landscape principle for calculation of the required number of linear protective plantations was used for the first time for the region. The principle takes into account the predominant type of soil for each of the districts of the region. Project quantity of linear shelterbelts can provide favorable microclimatic conditions for agriculture. However, not only objective field-protective role of the linear plantations is important, but also environment protection and social functions in sparsely wooded southern regions. The estimated amounts of field-protective afforestation can significantly affect the ratio of total forest area of the region, which can reflect the level of resilience to the negative impacts.

Key words: negative impacts, agricultural landscape, linear protective plantations, field-protective forest cover.

Стрельчук Л. М.

ПОЛЕЗАЩИТНОЕ ЛЕСОРАЗВЕДЕНИЕ В ХЕРСОНСКОЙ ОБЛАСТИ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Херсонский государственный аграрный университет

Рассмотрены факторы негативного влияния на современные агроландшафты Херсонской области природного и антропогенного происхождения. Отмечается, что существенные нарушения экологических показателей современных агроландшафтов вызваны интенсивным типом использования природно-ресурсного потенциала, особенно почвенного покрова. Исследованы последствия негативного влияния факторов на агроландшафты Северного Причерноморья, которые привели к существенному снижению содержания гумуса в почвах и потере ими потенциального плодородия. На модельных хозяйствах подзон южной и засушливой степи установлен современный уровень полезащитной лесистости, который не соответствует современным научно-обоснованными нормативам.

На начальном этапе исследований для эффективной защиты почв и полевых культур впервые для региона использован дифференцированный адаптивно-ландшафтный принцип расчета необходимого количества защитных насаждений линейного типа, который учитывает преобладающий тип почвенного покрова для каждого из районов области. Проектное количество защитных лесных насаждений линейного типа способно обеспечить благоприятные микроклиматические условия для ведения сельского хозяйства. Однако важна не только целевая полезащитная роль защитных насаждений линейного типа, но и средозащитные и социальные функции в малолесных южных регионах. Указанные расчетные объемы полезащитного лесоразведения могут существенно повлиять на показатель общей лесистости области, который можно считать отражением уровня противодействия влиянию негативных явлений.

Ключевые слова: неблагоприятные явления, агроландшафт, защитные насаждения линейного типа, полезащитная лесистость.

E-mail: shev_lm@ukr.net

Одержано редколегією 09.11.2015